

Тиждень тридцять перший

Відгукуємося та співчуваємо

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Яке речення є простим, а яке – складним?
- Коли аварію називають катастрофою?
- Чи можуть у словах автора заховатися слова персонажа?
- Хто знає більше: персонаж чи читач?
- Що таке незавершена кінцівка?

Досліджуймо

1.

А. Укажи, яке зі значень слова **енергія** трапилося в кожному зі словосполучень.

світлова енергія	• одна з основних властивостей матерії
хімічна енергія	
людська енергія	• сила, поєднана з наполегливістю, рішучістю в досягненні поставленої мети
атомна енергія	

Б. З якими з наведених іменників прикметник **енергійний** може утворити словосполучення? Запиши утворені словосполучення та поясни лексичне значення слова **енергійний** у цих словосполученнях.

Вітер, хвиля, парубок, атом, жінка, сонце, дідусь, дівчинка.

Читаймо

2.

Прочитай уривок з твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, які емоції викликало в головних персонажів їхнє знайомство.

Чорнобильська дівчина Калина

— Як тебе звати?

— Калина.

Любомир здивовано зводить брови й перепитує:

— Може, Калина?

Усміх сонячним зайчиком спалахує на губах у дівчини:

— Ні, Калина... Хіба не чув такого імені?

— Хто тебе так назвав?

— А батько з матір'ю. — Та й, поспішаючи вибалакатися, так і сипле лункими словами-дзвониками. — Я була маленька, то не пам'ятаю, як вони мене називали. Ми сюди приїхали з Чорнобиля, я тепер живу у баби Явдохи, а батьки десь поїхали на заробітки, бо в цьому селі для них немає роботи. А ти Любомир, правда? Мені баба Явдоха казала, що ти Любомир, я й не чула такого імені.

— А ти Калина, о!

— Ти Любомир, о!

Й вони радісно регочуть: дівчина регоче з того, що хлопець — Любомир, а хлопець регоче з того, що дівчина — Калина. Обом цієї миті здається, що це справді смішно, а тому й сміються, не ображаючись одне на одного...

Того пам'ятного дня їхнього знайомства Любомир через луки біжить до своєї хати — й несподівано зупиняється перед кущем калини у кетягах зелених ягід. З якимось оторопінням дивиться, наче вперше бачить, навіть обачно торкає пальцями різьблені листки, й кетяг ягід торкає.

— Гм, Калина...

Після розмови з чорнобильською дівчиною Калиною йому чогось так чудно, що цей кущ — також калина.

Мовби цей кущ — також дівчина.

Але яка це дівчина? Куц — і годі... От якби цей кущ одягнути так, немов дівчину, — і в спідницю, і в кофтину, і хусткою запнути... Й Любомир сам сміється зі своєї вигадки...

Відтепер йому варто побачити десь у селі калину, як у нього мимоволі злітає з язика:

— О, калина!

(Далі буде.)

Дискутуймо

3.

Як ти думаєш, чому дітей здивували імена одне одного?

Чи траплялися у твоєму житті такі ситуації, коли ім'я іншої людини викликало в тебе бажання сміятися?

Чи завжди вдавалося не образити іншу людину?

Досліджуймо

4.

А. Визнач граматичну основу в реченнях першого стовпчика. Скільки граматичних основ? А скільки речень записано в першому стовпчику?

Чи однакове повідомлення записано в першому та другому стовпчиках таблиці? У чому відмінність запису того самого повідомлення в обох стовпчиках? Яку роль виконують сполучники а, бо?

1	2
Ми сюди приїхали з Чорнобиля. Я тепер живу у баби Явдохи. Батьки десь поїхали на заробітки. У цьому селі для них немає роботи.	Ми сюди приїхали з Чорнобиля, я тепер живу у баби Явдохи, а батьки десь поїхали на заробітки, бо в цьому селі для них немає роботи.

Просте речення – це речення, яке має одну граматичну основу. Прості речення можуть об'єднуватися в складне. **Складне речення** – це речення, яке має дві або більше граматичних основ, тобто складене з двох або більше **простих речень**. Прості речення в складному пов'язані за допомогою інтонації або сполучників. На письмі прості речення в складному відокремлюють комою або іншими розділовими знаками, крім крапки.

Пишімо

5.

Пригадай легенди, які ти знаєш про калину, і поміркуй, чому автор захотів дати своєму персонажу ім'я Калина, а не якесь інше. Запиши свої міркування.

Читаймо

6.

Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, які дарунки отримала Калина від матері Любомира і чому.

І на їхньому обійсті росте калина, біля воріт. Прокинеться вранці Любомир — у вікно видно калину. Квапиться куди з подвір'я, то калина проводить, повертається додому, то калина зустрічає. І до чого додумався Любомир? Знайшов у скрині, в прискринку, материну червону бинду (колись у дівочтві чорне волосся собі перев'язувала, тепер не перев'язує) — й пов'язав угорі на калиновому стовбурі! Якимось мати питає в нього:

— Ти мою биндою перев'язав калину?

Мовчить Любомир.

— А нащо ти материну бинду — і на калину?

— Стара бинда... Хіба негарно? — зрештою озивається.

— Та гарно, — задумавшись, каже мати. — Наче молода дівчина стоїть надворі.

— Еге! — регоче Любомир.

— Стоїть і стоїть... Жде когось... Хай стоїть у бинді, може, когось і дочекається... А ти, синку, з отією переселенською товаришуєш? То занеси їй оцю голубу косинку, я в райцентрі купила для неї. Може, невісточка для мене виросте.

— Що? — аж пашать щоки в сина.

— Тільки не додумайся запнути нашу калину біля воріт, а їй таки занеси.

— Що?! Й набалакаєте ото... Косинка... І як я понесу?

— Ногами, ногами...

Любомир бере косинку, вже б і біг віднести, а ноги чомусь не несуть. Бо як віддасть, бо що скаже? Зрештою, зважується, прибігає до Калини, що під хатою поміж мальв годує курчат.

— Ось, візьми!

— Що це таке?

— Хіба я знаю? Мати моя дала тобі.

— Ой, косинка голуба! Славна яка...

Здається, ще не встиг сказати, а вже косинка в неї на голові, а вже вона в голубій косинці — як волошка польова.

— Гарно? — питає, пританцьовуючи.

— Вам в усьому гарно, — бурчить.

А вже через кілька днів мати посилає Любомира до Калини — віднеси та віднеси їй слоїчок меду. Хлопець спершу й слухати не хоче — то занеси їй голубу косинку, а це вже мед? Хай росте невісточка, еге? Не хоче він мед нести, й не хоче невісточки, от!

— Ти не бачиш, як вона змарніла? — мати йому. — їй треба мед їсти, бо вона чорнобильська. Хай щодня закроплюється.

Любомир жартує:

— Ви що за косинку говорили? Аби я на нашу калину під ворітьми не запнув? То я нашій калині оцей мед згодую!

Але бере слоїчок меду — і повз їхню калину йде в хату під кручею, де в рідної баби Явдохи живе чорнобильська дівчина Калина.

— Ти вишиваєш? — питає, побачивши її поміж мальв за вишиванням. — Тобі мати передала меду, щоб закропилася.

А Калина, взявши мед та поставивши під мальвою, і так головою крутне, й так крутне, аби Любомир побачив, що вона — в голубій косинці. Він вдає, що не розуміє, чого вона головою крутить.

(Далі буде.)

Дискутуймо

7.

Чи траплялися тобі в прочитаному уривку незнайомі слова?

Чи були серед незнайомих слів діалектні? Що робити, якщо їх немає в тлумачному словнику?

Як ти розумієш слова матері Любомира їй треба мед їсти, бо вона чорнобильська?

Як ти гадаєш, скільки років може бути Калині та Любомиру?

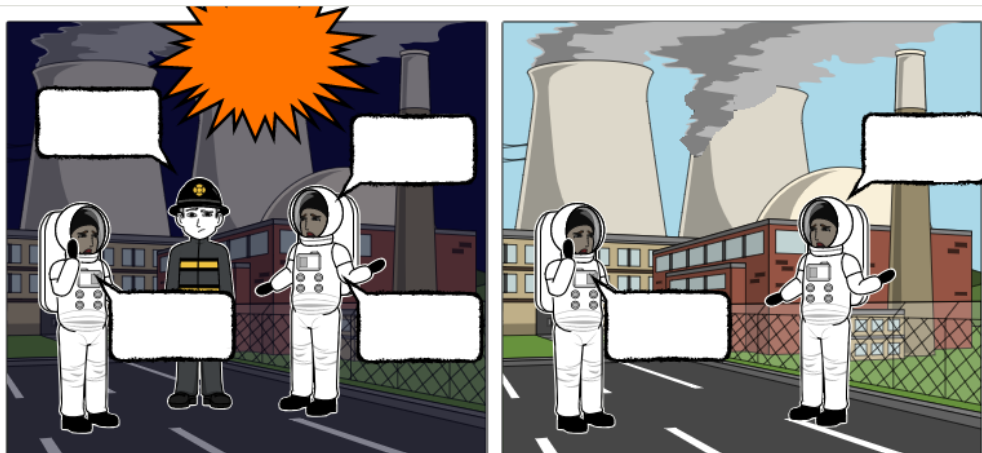
Творімо

8.

Розглянь малюнки. Чи пам'ятаєш дату, коли трапилася аварія на Чорнобильській атомній електростанції? Чому цю аварію називають катастрофою? Що ще тобі відомо про цю подію?

Які емоції та почуття викликають у тебе ці зображення? Поясни чому.

Про що розмовляють персонажі? Об'єднайтеся в групу та розіграйте діалог.

Пишімо

9

Запиши числівники, подані в довідці, у відповідному місці в тексті. Які джерела можуть допомогти тобі уточнити інформацію?

_____ квітня 1986 року на _____ реакторі Чорнобильської атомної електростанції сталися _____ вибухи. Спалахнув реактор, у якому в той час знаходилося близько _____ тонн урану. Проте, _____ дні світ нічого не знав про вибух.

Одразу після аварії було забруднено сто п'ятдесят п'ять мільйонів квадратних метрів території. Дві тисячі двісті дев'яноста три українських міст і селищ було забруднено радіоактивними речовинами.

Мешканців _____ населеного пункту України було евакуйовано до кінця літа 1986 року. До ліквідації наслідків катастрофи було залучено загалом близько _____ рятувальників.

Понад _____ років минуло з моменту аварії на Чорнобильській АЕС, але її наслідки залишаються предметом обговорення світової наукової спільноти. Проте, _____ видів тварин, птахів і риб, тисяча двісті видів флори продовжують існувати в "зоні відчуження", де через істотне та катастрофічне забруднення повітря, ґрунтів і вод заборонено проживати людям.

За матеріалами Українського інституту національної пам'яті

Довідка: четвертому, два, двухсот, двадцять шостого, восьмидесяти одного, тридцять, двісті сорок тисяч, чотириста.

Досліджуймо

10.

Переглянь відеокліп британського гурту Пінк Флойд (Pink Floyd), знятий у Прип'яті біля Чорнобильської атомної електростанції, за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=P7YMI39sObY>

Як ти думаєш, чому відео складається умовно з двох частин? Чим вони відрізняються? Зверни увагу на кольори, що переважають в обох частинах.

Як ти думаєш, чому змінюється звучання музики з початком другої частини?

Розкажи, які емоції виникали в тебе під час перегляду.

З якою метою автори поєднали у відео фрагменти про життя міста до і після аварії?

Читаймо

11.

Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, чим відрізнялися в поведінці Любомир і Калина.

— Чого ти весь час сидиш у квітнику? — питає Любомир.

— Давай побігаємо по нашому селу, я тобі покажу щось.

— Хіба у вашому селі є щось цікаве?

— О! Ходімо на річку, я тобі покажу качині гнізда в очеретах.

— А що в тих качиних гніздах?

— Ну... Качки там сиділи, каченят висиджували!

Калина водить голкою з ниткою, вишиває на шматині білого полотна, туди-сюди крутить головою в голубій косинці.

— Сам піди подивися, а мені розкажеш.

— Як я тобі розкажу? Це треба самій дивитися... Я тебе посаджу на човен, попливемо на човні!

— А ти не вмієш розказувати? Подивишся — й розкажеш. Бо мені чомусь не хочеться. І нецікаво дивитися на качині гнізда. Отак би сиділа й сиділа під бабиною хатою й нікуди не йшла.

— Ти що, стара баба, щоб сидіти сиднем під хатою?..

І, розгнівавшись, тікає від неї. Бо ж так хотілося піти з Калиною до річки, сісти в човен, пошукати в очеретах качині гнізда. Бо як можна розповісти про них? Качині гнізда треба самому дивитися своїми очима.

Гм, а що б таке нагледіти, щоб потім їй розказати? Бо Калині чомусь не ходиться, а лиш сидиться під хатою, й справді змарніла з лиця, і в очах її прозорий сум. Ото й бачить стільки літа, скільки літа в баби Явдохи під хатою...

Либонь, не так давно подався Любомир гасати по селу, не так багато минуло часу, як дивиться Калина — він уже вихором летить назад:

— Гайда, побігли!

— Куди?

— Кидай своє вишивання, ще вишиєш. Бо полетять!

— Хто полетить? Куди полетить?

— Та хутчій, хутчій! — нетерпеливиться йому. — Я прибіг до річки, а там гуси й качки, а отако віддалік, на плесі, двоє лебедів! То побігли дивитися лебедів, ти ж іще ніколи не бачила!

Калина поволі зводиться з ослінчика, нарешті ладна бігти з Любомиром до річки, бо ж кому не закортить подивитись на лебедів. Але скоро в'яне з лиця — і вже їй нікуди не хочеться.

— То й що з того, що лебеді? — каже.

— Подивишся, дуже славні, я сам ще не бачив.

— Може, вони вже полетіли, я тільки марно подамся до річки.

— Але ж це лебеді! — аж витріщається Любомир. — Чогось вони залетіли до нас, ходімо.

— Вони вже полетіли.

— Ех, ти! — Ніяк не годен второпати, чому їй не хочеться до річки, щоб поглянути на білосніжних лебедів. — Більше до нас не прилетять, а ти...

Усмішка на її тихому лиці тане так, наче торішній сніг...

(Далі буде.)

Дискутуймо

12.

Як ти розумієш думку Любомира. Ото й бачить стільки літа, скільки літа в баби Явдохи під хатою...

Як ти думаєш, чому Калина відмовилася бігати по селу та йти до річки з Любомиром?

Що означають слова Любомира Качині гнізда треба самому дивитися своїми очима?

Які емоції викликало в тебе порівняння Усмішка на її тихому лиці тане так, наче торішній сніг...?

Досліджуймо

13.

Чи можуть у словах автора заховатися слова персонажа? Підкресли в тексті всі слова Любомира. Там, де слова Любомира подані реплікою, на берегах скорочено напиши: *репл.* Там, де Любомир не промовляє вголос слова, а лише думає про щось, на берегах скорочено напиши: *думк.*

Пишімо

14.

1. Випиши з уривка 3 речення, різні за метою висловлювання:

(питальне) _____

(розповідне) _____

(спонукальне) _____

2. Випиши з уривка 3 вигуки:

Читаймо

15.

Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, хто знає більше про Чорнобильську аварію: Любомир чи ти, сьогоднішній читач або читачка.

Ех, Калино, й чому ти така чудна? Й що з тобою коїться? І що б таке придумати, аби ти захотіла, аби не відмовилась?

Й так йому шкода, що скоро літо мине, вже минає, а вона так нічого й не побачить, бо її годі витягнути з хати.

— Ще занеси горнятко меду своїй чорнобильській невісточці, — якимось каже мати, — бо марніє й марніє. Треба їй лікуватись, батьки її десь подалися на заробітки, досі нема додому, а баба Явдоха нездужає сама завезти онуку в лікарню. Скоро дозріє наша калина, то наламаємо, занесеш їй спілих ягід.

Принісни горнятко меду, Любомир каже дівчині:

— А над яром каштан зацвів!

— Бреши! — спокійно заперечує. — Каштани цвітуть весною, а скоро осінь.

— Весною цвів, а це вдруге. Не віриш — ходімо подивишся.

— Так я тобі й повірила — це ти мене хочеш виманити.

— Ось зараз візьму на руки — й понесу.

— Куди?

— А до каштана. Щоб ти подивилася — цвіте.

Й несподівано Калина починає плакати.

— Чого ти плачеш? — сторопівши, питає Любомир.

— Не знаю. Сльози: самі течуть...

Чому ж вона йти не хоче й не може? Він би справді взяв її на руки — й поніс. До отого каштана, що вдруге цього року зацвів над яром.

— А в нас під хатою дозріває калина, — каже він. — Поможеш ламати кетяги?

— Поможу...

Чудне коїться з Любомиром: увесь час думає чомусь про неї, стоїть перед його очима — як жива, в голубій косинці. І хоч би де був, а подумки розмовляє з нею. Вже багато наслухався балачок і про Чорнобиль, і про чорнобильських людей, то знає про це велике горе. І Калина така хоровета — з тієї самої причини. Кажуть мати з бабою, що то в неї кров порчена стала, а коли порчена кров, то й світ білий не милий, то й жити не хочеться. Кажуть мати з бабою, що якби їй усю кров поміняти — полегшало б, як удруге б на світ народилася. Ото їй харчі всякі здорові треба — і мед, і молоко, і ягоди. А хіба у них молоко здорове чи ягоди здорові? Все тепер перевелось, боїшся їсти з городу картоплю чи буряк, боїшся пити воду з криниці, бо й з дужої людини станеш недужою, а хворій мало чим пособиш.

— А ягоди нашої калини допоможуть їй? — питає Любомир. — З неї здорові ягоди?

— Мають допомогти, калина завжди помічна...

Думається й думається про неї, і хоч би куди пішов чи щось побачив — розмовляє з нею, розказує їй.

(Далі буде.)

Пишімо

- 16.** Уяви, що на радіо готується вистава за оповіданням Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина». Ця вистава має вийти в ефір в Міжнародний день пам'яті Чорнобиля. Напиши анонс (5–6 речень) до цієї радіовистави.

Творімо

- 17.** Попрацюйте в парах. Уявіть, що вас запрошено до участі в радіовиставі за оповіданням Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина». Виберіть один із діалогів Любомира і Калини та підготуйтеся до аудіозапису. Доберіть музичний супровід, який може передувати діалогу або завершувати його. Зробіть аудіозапис діалогу. У разі потреби зверніться до допомоги до дорослих.

18.

Прочитай продовження твору Євгена Гуцала «Чорнобильська дівчина Калина» та з'ясуй, чому Калина поїхала до Києва.

Любомир біжить до Калини, бо де вона, де? Замкнено замшілі двері — ні баби Явдохи, ні Калини. Стукає в сіни, заглядає у вікна, в городі нишпорить, раз у раз поглядає на дорогу попід вишнями — нема.

Де ж вона?

Сідає на ослінчику поміж мальв, сидить і сидить. Усе здається, що вони ось-ось стануть перед ворітьми з дороги.

І весь час мимоволі перебирає в руках намисто. Цей червоний разок знайшов на узбіччі дороги, хотів віддати Калині, як же тепер?..

І чіпляє намисто на деревцяті біля воріт, на своєму обійсті.

І висить разок на деревцяті так, як висів би на шиї в дівчини.

Йде Любомир мимо деревцяти — мовби Калина проводить його чи зустрічає.

Тільки де ж вона справді вже котрий день бариться, що не видно додому?

А мати якось туманного ранку, по-осінньому студеного:

— Любомире, сьогодні облямуватимемо нашу калину, чуєш? Немає моєї чорнобильської невісточки, а то вона допомгла б нам.

— А де вона?

— Хіба не знаєш? Занедужала, кров у неї хвора, то баба Явдоха повезла онуку в лікарню до Києва. Вже з тиждень, як повезла. Ой, горе наше велике...

В Любомира терпне душа: от чому хата в баби Явдохи на замку, от чому нікого не видно там!

Ховаючи від матері зажурені очі, біжить надвір, ховається в малиннику. Заплющується, затуляє долонею очі, а коли розплющується — бачить матір, що з великим лозовим кошем іде до калини облямувати червоні кетяги. Не тямлячись, вискакує з малинника, стає з розчепіреними руками перед кущем, узореним червоними ягодами.

— Не ламайте!

Мати здивовано дивиться на розпашілого сина, що не підпускає її до калинового куща.

— А що це з тобою, дитино?

— Мамо, не ламайте, не треба!

— Та що з тобою? Дозріли ягоди, пора облямувати... Це ти намисто почепив на дерево? — приглядається до разка на стовбурі.

— Я почепив! Я почепив...

— Як дівчині?

— Як дівчині! Як дівчині, — аж захлинається Любомир.

— А я й не бачила досі.

— Почекаймо Калину з лікарні, тоді обламаємо. Хай видужує, авжеж, тоді обламаємо.

— Це така в тебе калина? Дорога така?

— Дорога така...

Журно зітхнувши, мати йде собі, а Любомир, схлипуючи, сідає під калиною, що сяє червоними ягодами та разком червоного намиста.

Наче дівчина.

Чорнобильська дівчина Калина.

Мати ставить лозового коша в сінях, дивиться в хатнє вікно. Й зітхає ще журливіше.

Бо, похнюпивши голову, сидить її Любомир на землі, під деревом, а те дерево в ягодах та в намисті — як дівчина.

Як чорнобильська дівчина Калина.

Дискутуймо

19. Чому Любомир не зміг знайти Калину?

Чому хлопчик не дав матері зривати ягоди калини з куща?

Чому автор так і не розповів читачам, чи повернеться Калина з лікарні?

Пишімо

20. Обери одного з персонажів оповідання: Калина, бабуся Явдоха, мама Любомира, Любомир. Поміркуй, що може розповісти той чи інший персонаж про події, описані в оповіданні. Склади план та напиши переказ оповідання від імені обраного персонажа.

Пригадаймо

1. Чим складне речення відрізняється від простого?
2. Яку аварію можна назвати катастрофою?
3. Як слова автора можуть містити слова персонажа?
4. Чи може читач знати більше за персонажа?
5. Навіщо автор може використати незавершену кінцівку твору?

Виготовлення цього тижневого кейсу стало можливим завдяки фінансовій підтримці Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), що була надана через проект «Медійна програма в Україні», який виконується міжнародною організацією Internews. Ця програма зміцнює українські медіа та розширює доступ до якісної інформації. Зміст матеріалів є виключно відповідальністю громадської організації «Академія української преси» та не обов'язково відображає точку зору USAID, уряду США та Internews.